

ТУПМАЛЛИ

СУНАРА ҶЎРЕМЕ ЮРАТАТАП

Сунар-

та<http://www.rdub21.ru/base/base.html?mode=txt&id=2003&aut=45><http://www.rdub21.ru/base/base.html?mode=txt&id=2004&aut=45><http://www.rdub21.ru/base/base.html?mode=txt&id=2005&aut=45><http://www.rdub21.ru/base/base.html?mode=txt&id=2006&aut=45><http://www.rdub21.ru/base/base.html?mode=txt&id=2007&aut=45>

Ют тӑрӑхра

Пилӑк сыснана хӑратрӑ

Пиншака ӑсансем сыхланӑ

Сӑр тӑрӑхӑнче

ПУР ЧӐР ЧУНПА ТА ТУСЛА

Кампур пулӑшӑвӑ

Хура йытӑ Айта

Маттур автан Петик

Сӑтлӑ ӑне Тонька

Ӑслӑ лаша Орлик

Харсӑр Квак

Улаҫка кушак

Кил хуҫи – пӑчӑк Лена

ШЫВСӐР ПУРНАҪ ҪУК

Пулӑ тытма – пӑвене

Кӑвакал чӑппине ҫӑлни

Калаҫаймарӑм

Сунарта

Сунар тесен-и? Эпӑ сунара ҫӑреме питӑ юрататӑп. Ҫӑллӑ вӑрман-и, лутра вӑрман-и, вӑта вӑрман-и – пур ҫӑре те ҫитме тӑрӑшатӑп. Пӑшалӑ те манӑн чи пахи, таврара ҫукки. Вӑл тарпа та, тӑварпа та, ухӑ йӑппипе те пеме пултарать. Ҫав тери тӑл лектерет тата. Виҫӑ утӑмран пур кайӑк-кӑшӑке те, чӑр чуна та шап! кӑна тутарать.

Пыратӑп ҫапла ҫӑллӑ вӑрманпа. Э, ҫук, лутрипеччӑ пулмалла. Вӑл-ку юрӑ, вӑталӑххи те юрать. Ҫывӑхри ҫӑллӑ улмуҫи ҫинче пӑр пӑчӑр, икӑ куккук, тӑватӑ тӑмана лараҫҫӑ.

«Ара, ку кайӑксем тӑшмансем-иҫ, ачасем валли пӑр панулми те хӑвармаҫҫӑ пуль», – текен шухӑш пырса кӑчӑ пуҫа.

Ҫумра пӑшал пуррине, хам упа тытма тухнине аса илех кайрӑм. Шӑп! шӑп! шӑп! тутартӑм виҫӑ хутчен харӑс икӑ кӑпҫерен кайӑксем еннелле. Пӑр кайӑкӑ шап! ҫеҫ персе анчӑ. Кала-ма ҫук пысӑк хӑй, манран та пысӑк. Ӑсана ҫурӑм хыҫӑнчи хутаҫа пӑтӑрсе чикрӑм те утартӑм ялалла. Сунартан яланах тытман упа тирӑпе таврӑнаканскере сӑмен ӑсанпа килнине курса ҫынсем мана Ӑсан Уҫӑпӑ теме тытӑнчӑҫ.

Пӑлан тытни

Эпӑ пушӑ вӑхӑта кӑрӑк арки йӑваласа ларса ирттерме хӑнӑхман, тухрӑм та утрӑм вӑрманна. «Ӑсан Уҫӑпӑ каллех ӑсан тытма каять пулас», – тесе юлчӑҫ мана куракансем. Ку хутӑнче ӑсан курса пулмарӑ. Пӑлан вара чутах тытатӑм, тирне те сӑветтӑм.

Ҫӑллӑ та сарлака туратлӑ хыр ҫумӑнчен иртсен ман ума чӑшти-чашти! тутарса темӑнле чӑр чун сиксе тухрӑ. Хӑранипе ҫурӑм хыҫӑнчи пӑшала та алла илеймерӑм. Ара, ала тӑр-тӑр чӑтрерӑ-ха та. Чӑр чун вара манран та хытӑрах хӑрарӑ пулмалла: айккинелле ялт! Ҫеҫ сикрӑ, тепӑр еннелле вӑҫтере пачӑ.

– Э, ку пӑлан вӑт, – терӑм те ун хыҫҫӑн сирпӑнтертӑм.

Ай, хитре чупать, ай, паха чупать. Урисем тӑрна ури пек вӑрӑм, страусӑнни евӑр вӑйлӑ. Эпӑ те кӑҫ-вӑҫ хӑринчен тытас пек хыҫран юлмасӑр пыратӑп. Хам хӑратнӑ чӑр чуна

хыҗалтан пеме хёрхенетёп. «Лектерсен хаварт вилеймё», – тетёп-җке. Җавна май умне ўксе җамкинчен перес шухашам җуралчё. Ун пек чухне чёр чун хаварт тўнет.

Палана хуса җитесси җур җухрам пек юлсан вал тапах чаранчё. Мён пулчё? Җитрём. Пахатап. Вал туратла майракипе икё йываҗ хушшине хёсёнсе ларна: тапартатать, турткалашать, мёкёрет, чуна шикленерет. Пёр йываҗҗи хуранран җўллё, тепри – пилешрен мантар. Мён тавас? Юрать хам вайсар мар: йываҗсене шатар-р-р тутарса икё еннелле туртса уйартам та палана ирёке калартам.

– Җапла хён курна чёр чуна мёнле персе вёлерес-ха, – терём.

Палана җурамран ләпкарәм та җатлаҳалла җул кәтартса асатса ятам.

Сурахсене җалтам

Асан Уҗапё, җукка хаварать ку кашкар. Виҗёмкун пёр сурахпа путеке җаватса кайна, ёнер тепёр такана, – җёмёрёлсе пырса кёчё улта-җичё җухрамри ялта пуранакан Энтип шаллам. – Ялти ытти җынсен сурахсене те какартна. Җурисем җылай пулмалла. Сирён вәрмантах пуранать вал, сирён вәрмантах.

– Пирён ял сурахсене тивмест-җке.

– Җапла вал. Кашкар хай пуранакан җываҳри ялсенчи выльах-чёрлөхе тапанмасть теҗҗё.

– Йыварлаха кёрсе ўкнё җынна пулашмаллах, – терём Энтипе. – Эпё хута кёмесен, кам хёрхенё сире. Таврари сунарҗасенчен кашкара хирёҗ тама пултараканни те эпё җеҗ.

Пашала җурам урла уртса ятам, пёр кёсье тавар чикрём. Айартан җўллё, кёсререн лутра лашам җине утланса лартам та тухса лөпөстеттертём вәрманалла. Манан йыта җук. Вал чёр чунсемпе кайак-көшөке хав куриччен харатса ярать.

Кашкара хавартрах тупас төллевпе йөрлеве сурах җухална ялтан тытанас терём. Ана-кәна җухлакан сунарҗасем яланах җапла таваҗҗё. Ял хёрринче пёр-ик төлте юн тумлана выран куртәм, леререх – җул җинче. Вәрмана пырса кётём. Пёр йываҗ турачё пёр питрен, тепёр йываҗ турачё тепёр питрен ачашласа илөҗҗё. Виҗё кун вәрманта пулманчө. Тунсаҳланә иккен мансар йываҗсем.

Лашана курак җиме ятам. Хам таран җыр хёрринелле җул тытрам. Кунта – там каларма пусланә чухнехи пек, пёри пысак, тепри пөчөк шатак. Чавса каларна таврари там җинче – кашкар йөрри. Пөчөк йөрсем те пур. Җурисен йөрө ёнтё ку. Кун кантара җитнё. Җемье канать.

– Тукмак хўре, тух-ха, калаҗса илер санпа, – терём араслананни пек хулан сасапа.

Кашт вахат иртсен шалта җашалтатни, найкашкәлани илтөнчө. Сисрём, харарёҗ вёсем манран. Малтан пёр җура йараланса тухрө. Унтан – тепри, тепри... пурө пиллөкөн пулса тачёҗ.

– Пирён аннепе аттене ан вёлер, – йаланаҗҗё җаксем. Вёсемсёр выҗа вилетпёр.

Куҗёсенчен куҗсулө пачартатать хайсен. Җакна курсан хаман та чун җемсөлсе килчө.

– Юрө, сире хёрхеннипе җеҗ тивместёп вёсене. Калар, тухчар кунта. Калаҗса илмелли пур.

Пёри вашт! җеҗ йавана кёрсе кайрө. Каштахран шатакран икё пысак кашкар йараланса тухрөҗ. Җёр хута сурах йатса йашна-ыванна ёнтё вёсем.

Кашкарсем ман җинелле пахса шалёсене йалтартаттарса илчөҗ. Хаман чөркуҗҗи тар-тар җөтрет. Җавах харанине кәтартмарәм вёсене.

– Самахам җапларах, – пуҗларәм калаҗава, – сирён кунтан тасалмалла. 10-12 җухрамра юман вәрманё пур, җаванта кайма пултаратар. Итлемесен...

Җурам хыҗёнчи пашалампа хамсарса илтём вёсене.

Тукмак хўресем малалла мён пулса тухасса сисрөҗ пулмалла. Ара, кёсье тулли тавар пуррине пөлмесёр тама пултарайман вёсем.

Кашкарсем җурисене пуҗтарчөҗ те җуптара пачөҗ юман вәрман тарәхне.

Җав кунранпа җываҳри ялсенчи сурахсем җухалнине илтмен.

Кунөпе юланутпа җўресе купарчана ыраттарасран лаша җурамё җине сарна фуфайка та җөтөлсе пөтрө.

Куянсемпе җёр каҗа

Ирхине җанталәк ләпкәччә. Кәнтәрла җитеспә җил-тәман тапранчә, пәлтәр-палтәр авәрәтә, юр вәҗтерет. Җакна сиссе кәмака мәрийи те улама тытәнчә. Җапла ик-виҗ сехет алхасан җил-тәман ләпланчә.

Кәмака хутса ятәм. Җәрулми шурутса чүлмекпе шаркку лартрәм. Ёҗлесе тәрмашнә вәхәтра асәрхаман та – Хәл Мучи чүрече кантәкне үкерчәксемпе илемлетме тытәннә. Сарайне вутә илме тухрәм. Ай-уй, сивви хаярлансах пыратә, сәхмансәр шәмшака җатәрах ярса илчә.

– Каплах шатәртаттарма тытәнсан ман мулкачсем мән курәҗ, кәҗсех, кәнтәрла иртсен, каҗа хирәҗ апат шырама тухаҗсә, – тетәп. – Васкамалла, каймалла, пуләшмалла.

Пүрте кәрсе кәмакари вутта вәре-вәре җунтарса пәтертәм. Шаркку чүлмекне кәмакарах хәвартәм, юшкапа питләхе хупрәм. Утма-чупма җәмәл пултәр тесе җәм тәлапа җәпата сыртәм. Кәрәк тәхәнтәм, хәве кишәр тултартәм, Салтак җырми тәрәхне тухса утрәм.

Сивви пит-куҗран хытәрах та хытәрах чәпәтет. Юратә ман сәмси пысәках мар, кәрәк җухи хыҗне вәшт җәҗ пытанатә.

Умра – куян йәрәсем. Пәри унталла, тепри кунталла хәресленсе чупнә-сикнә, унтан йәрсем пәрлешнә. Мулкачсем Шәмашар җырми хәррипе Уйри җурт еннелле җул тытнә. Эпә те вәсен йәрәпе малалла талпәнтәм. Куянсене Мән Җерем патнелле җывхарнә җәрелле хуса җитрәм. Чаләш куҗсем мана сиссе вәрәм хәлхисене выляткаласа илчәҗ, тәмеске хыҗне пытанчәҗ. Хәврен кишәр туртса кәларсан мулкачсем ман пата йәпшәнса пычәҗ те җимәҗсене аләран кап та кап турта-турта илчәҗ. Шәләсем җивәч: мән кишәрсене кәчәр-кәчәр тутарса самантрах кәшласа ячәҗ.

Тутә хырәмпа выляма та лайәх: пуҗларәмәр алхасма-сиккелеме, пәр-пәринчен пытанса чупкалама. Куянсем вылянә хушәрах малти урисемпе Хәл Мучи шәнәләкне уҗса симәс калчана җәтәр-җәтәр тата-тата иләҗсә. Җапла Уйри җуртран Якрав вәрманә патне җитсе тухрәмәр, унтан Уҗләхалла җул тытрәмәр. Юр лайәх витеймен муклашқаран тәкәнса чутах үкеттәм. Ашә пулнине түмине вәҗертсе янә кәрәк арки җәҗ парашют пек тытса чарчә.

Самаях тарларәм, ыртәм. Куянсен те «хәлхи», «сәмси» тәрәх тар юхма тытәнчә. Вәхәт ир еннелле суләнчә. Кәвак түпере электричество лампочкисенчен кая мар җутатакан уйәх җути тәксәмләнчә.

– Юрә, җитет пуль выляса. Сирән те кәҗ канма вәхәт җитет. Шәмшак сивәнме тытәнничен кәртсем хыҗне пытанма җырманалла вәҗтерәр, – терәм чаләш куҗсене. – Якур пахчине улмуҗси кәшлама кәме ан шутләр, йытти хаяр.

Куянсем мана итлесе Мальчушкә вәрманә еннелле сиктере пачәҗ.

Пүрт тултан кәрсен мунчари пек әшә. Җәр каҗа кәмакара ларса ватә әсан какайә те җемҗелсе кайнә. Манән ку хутәнче әнерхи каҗхи апатпа паян ирхи пәр килчәҗ.

Палламан кашкәра курни

Эпә сунартан пушә аләпа таврәннине җынсем ан курччәр тесе яла анкартисен хыҗәпе пырса кәтәм. Леш касри Җитәр хәта кинә җивәч куҗлә Җинкка җав-җавах асәрхарә, җатәртатса та илчә:

– Ай-уй, Уҗәп хәта, әҗтан әсә капла? Хәтана кайнәскерне патакласа ямарәҗ пуль вәт?

Җәвар уҗса сәмах каласшәнчә җәҗ, вәл мана пүлсе те хучә, шәл витәр сәрхәнтарма тытәнчә:

– Җәхману җурәлса пәтнә, йәммү әйәнчен сивәпе хәрелнә үтү куранатә. Атя кәр, парәс йәппипе җәлен җиппи тирәнсех тәрәтчә, шәлапир те пур, җәлесе-сапласа парәп. Мән пулни, тип шар курни җинчен юптарса кәтартән.

Хирәҗлемерәм. Йәппи хамән та пурччә-ха, хәврех чиксе җүреттәм, виҗәмҗул җухатрәм та алсәрпа пәрех тәрса юлтәм, җәпата кантри сыпма та җук.

– Кун пекки җәр җинче хәрәх җумне вунә җул хушнә чухлә пурәнса та курман, – терәм йәппе җип тирекен Җинкка җумнерех куҗса ларса. – Итле эппин.

Вәрмана шәпчәкпа пәрлех ситрәм пулмалла. Кунталла пәхатәп – суккә, унталла пәхатәп – курәнмасть, сүлө хәле хатәрленекен йывәссенчен тәкәннә сарә-сарә сүлсәпа витәннә. Малалла сүлсәр-мәнсәр утрәм, хам пәлмен вярәна пырса тухрәм.

Вәрманта, хәвах пәлетән, унталла-кунталла сахал мар утнә, анчақ сак вярәнта пулман. Ман умра акә Мәрсук Хветурин йытгинчен пысәк, кушакәнчен пәчәк кашкәр тәра парать. Вәл мана палламарә, әпә те әна сак тарана ситсе те курман. Савәскер ман синалле сайра шәлне йәрсех тапанать. Кашкәрне нумай тәлтерсе тәрасран сүмри пәшала сүллә сәка тәррине сакса хәварсах ура айәнчи типә шанкәна шатәртаттарса айккиелле вәстертәм. Сатракаран саклатса йәме сүртәм, кәмпаран тәкәнса сирпәнсе кайрәм. Сәрте вьртнә вәхәтра кашкәр енналле саврәнса пәхрәм. Вәл манран чылай аякра тәрса юлнә, инсех те мар. Палламан кашкәр туласа-сүрса тәкасан сүс вирелле тәчә. Те савәнпа пуса хәюллә шухаш пырса кәчә: Катипи Михали хәртнинчи утә купи сине хәпарса ларсан мана кашаман нимән те тәваймә.

Ўкнә сәртен сиксе тәтәм та унталла сүл тытрәм. Вярәна ситсе лутра утә купи сине хәпарса тәтәм сәс, кашкәр те персе ситрә. Ялт! сикрә купа тәррине. Әпә – сүлрехри сине, вәл – ман хысән. Шикли шикленнә, кәрәк пәркеннә тенә пек пәрех танлаттартам хытә сәпата пусәпе кашамана хуре вәсәнчен. Вәл чикәл-мәкәль туса сәре персе анчә. Чәлхесәр янавар, сакна кәтменскер, вәрәм чәлхине кәларса уласа ячә, лутра купа сине уләхса каллех ман пата ситсе ўкрә. «Ара, ку мана сисе ярать вәт, шәлне хусас!» – терәм хыттән сара вәрмана янратса. Икә вәйлә алләмпа кашкәра янахран ярса тытрәм, сәварне сарлакан туртса усрәм, шәләсене алә тупанәпе сәтәркаласа илтәм, шәлә хушшине кәрсе ларнә шәмма кәларса петәм, ятла-ятла ләпланма хистерәм. Сук, ләпланмарә. Шәвәр пурнепе кашкәра пусәнчен тәкрәм те сәр сине сирпәнтертәм.

Кашкәр ку хутәнче те пәрәнса утмарә, шәлне хәйрама чарәнмарә. Вәтам купа синаче сәләнәс суккине сисе пысәкки синалле чакалантам. Кашкәр та сәхманран сакланса ман хысәнәх уләхрә, сәхмана сүрчә. «Мән тәвас сана, санран хәтәлма пулмасть-и вара?» – ыйтатәп те хамран, те кашкәртан. Лешә пусне силлет, туллашаты. Кәшт пус тавра савәркаласан әс пырса кәчә, кашкәр хурине утә купин вар шәччи сүмне сыхрәм та лартрәм. Хам сәрелле шуса антәм. Утә синачи хыт-хура пәсә-касә чәркелерә те, аптрамасть, кашкәртан хәтәлни аван. Унсәрән әна вәлерме тиветчә.

Шыв сыпнә пек итлесе ларакан Синакка манән кәпе-тумтире сәлесе-сапласа та пәтерчә. Апат сикелесен кашкәра вәсертме вәл та пыма кәмәл турә. Кашамана сәпла асаплантарни тәхләч чунне сәмсетсех янә.

Сәмлә Тузик

Сунарсә тени вәл тәрлә енлә пулать. Пәрисем кил-сүртри әсрен пәрәнса уй-вәрман тәрәх суресе пәр кайәк е чәр чун тытаймасәрах вәхәта сая ярассә. Паллах, таса сывләшпа килenni сывләхшән усәллә-ха. Теприсем вара сәмәлләнах кашкәр тытса таврәнассә. Кусем, паллах, маттур сунарсәсем. Сәпах та манпа танлашакансем халиччен таврара пулман-ха: пәшалпа пемесәрех әпә сирәм пәр кайәк кәвакала тытма пултарнә-сәке-ха. Пәрисем сунара йытәпа сурәссә, теприсем – пәчченех. Әпә юлашкисен шутне кәретәп. Йытә кирлә мар тесе каламастәп-ха. Вәл синасене кил-сүрта хураллама та кирлә. Әпә те хутран-ситрен йытә тытатәп. Манән та Тузик пурччә. Вәл вунпиләк сүл пурәнчә . Әна хунәм патәнчен илсе килнәччә.

Йытти пысәкчә, вәрәм сәмләччә. Хунәм пурәнәкан вярәнта та, сывәхри ялсенче те вәл йытәсене пурне те хәрататчә. Ара, вәсен Тузике сьртнә чухне сәварне сәм кәна кәрсе тулатчә. Пирән патра пурәнма тытәнсан та йытә хәйән ятне ямарә , чапне тата сүлө сәклерә. Вәл пәр метр сүрә сүлләш карта е висә метр сарлакәш шырлан урлә вәшт! сәс сиксе кәсатчә.

Хункәссине хәтана кәйсанах әпә Тузикпе туслашнәччә. Вәл мана пәрремәш хут курасть пулин те хам-хам! тесе вәрмесәрех кәтсе илчә. Килтисем те тәләнчәс сәкәнтан.

– Кәру кәтнә синах пулчә, әна йытә та малтанхи кунах вәрмерә, – тетчә каярахпа хуняма.

Пәррехинче мана Тузик яланхилле сәмлә хурине пәлтәртаттарса, йынашкаласа кәтсе илмерә . Пурте кәрсенех йытә пирки сәмах пусартәм.

– Лупас айёнче ыртать пуль, – терё хуньам мана ләплантарма тәрәшса. – Пёлетён вёт, майне җәпан тухнәччә . Ёнер пёр вәрәм уралла йытә алак умне килнәччә. Җаванпа җапәсрәс. Лешә җәпанне җыртса җурнә.

Туҗикән суранә җулла җын чышки пысәкәш. Унтан пёр чарәнми юн сәрхәнәт, хура юн.

Хуньам, йытән җәпанне касмалла, – терём арәм ашшәне. – Унсәрән суран хәвәрт амаланма пуҗлә.

Йытә тени кирек мәнле сурана та хәех сиплекенчә, иртет пуль-ха, – тет хуньам.

Суранә унән май җинче, аңа җуллама меллә мар, – аңлантаратәп кил хуҗне.

Темән те шултаса кәларән эсә, – калаҗәва хутшәнәт манән арәм Натали. – Эсә каланә пек кассан унән суранә тата пысәкләнә.

Җәпанне каснә хыҗҗәнах җав ыраңа имҗамлатпәр, вара вәл хәвәртрах тўрленә, – җине тәрса аңлантаратәп кил хуҗисене тата арәма.

Кам ку еҗпе аппаланә халь. Ялти ылыах тухтәрне чәнетән-им уншән, – тет хуньам. – Укҗи-эрехә пе такакланма тивә тата.

Никама та чәрмантармапәр, ку еҗе хамах йёркеләп. Вәрманта сахал мар чёр чуна чир-чёртен сыватнә эпә, – тетәп. – Суран җине сапмалли порошок яланах җумра. Җәпанне касса тўрлететәп те йыттинә киле илсе каятәп.

– Хәтланәрах, манран чару җук, – терё ватә җын. Хунь-карчәк та хирәҗлемерә, киләшрә.

Пултәра йод шёвекә, бинт тупма хушрәм. Хам җумри җәҗә хәйрама лартәм. Җаваран тунә эпә аңа, вәл лайах касать. Акә мән кирли хатёр те. Туҗик пуҗне миҳхе чикрёмёр. Урисене кантрапа җыхрәмәр. Җәпана пәралукпа туртса пәртәм. Унтан аңа кәчәрт! җәҗ касса илтәм.

Җәпан җумәнчи тире пәралукпа җыхни усси пулмарә. Каснә ыраңта вәл йәпәрт җәҗ шуса тухрә. Йытә суранәнчен вара шәтнә хәмпәран пёрәхекен шыв пек юн тапса тухрә. Вәйлә фонтан тейән. Суран җине васкасах йод шёвекә тәкрәм, порошок сапрәм, аңа бинтпа чәркарәм. Йытти хәрлатмарә-нәйкәшмарә те. Юн бинта хәп-хәрлә турә. Алә айёнче мәнле пусма татәкәсем пур, җавсемпе йытә майне чәркарәмәр. Вәхәтләха канлә, тәп ырттәр тесе йытә җурәмә урлә кантра хәреслетсе хурса аңа вите урайә җумне пәтапа җапса лартрәмәр.

– Мән шултанине турәмәр, халә кәшт ырттәр, – терём пултәра витерен тухнә май.

Пёрер сехет иртсен тарән мар чашәка сәт ятәм та аңа Туҗике пама пултәра хушрәм.

– Җак сәте еҗме вәй җитерейсен йытә пурәнәт, – терём. – Тәкәнсе пәхмасть пулсан калама йывәр.

Пултәр кәштахран пўрте чупса кәчә.

– Йысна, йысна, Туҗик хыҗалти урисене ирәке кәларнә, майә җинчи пусма татәкәсене илсе пәрахнә. Сәтне ыртнә җәртех ләрплеттерчә, – терё вәл васкаса. Сәмахәсене чәх та сәхса җитереес җук.

Ырә хыпаршән пәчәк ача пекех савәнтам.

– Пурәнәт апла, чәрәлет! – терём вәрманта такама кәшкәрса чәннә пек.

Пўртри җынсен те пичә-куҗә җуталчә, савәнәҗпа тулчә. Витене васкарәм. Ман хыҗҗән пултәр та.

Йытә суранне тепёр хут йодпа сёрсе порошокпа сапрәмәр, җәнәрен бинтларәмәр, урисене салтрәмәр.

Каҗ пулас умән йытта тепре тәрәсләнә җәре вәл майри бинтне те хывса пенә.

– Еҗ-пуҗ каплах аңса пырсан сана ирәке җәҗ ямалла, – терём Туҗике пуҗран ачашласа. – Чуп, җўре, тен хәвна кирлә сиплә курак тупса җийән.

Йытта тепре сәт еҗтертёмёр те витерен кәлартамәр. Вәл уҗә алакран тўрех пахчана вирхәнчә .

Туҗик тәватә кун ытла җухалса пурәннә. Киле таврәннә җәре майәнчи суранә типсе кушәрханә, хытнә.

–Хуньам, йыттуна парса яратән-и, – терём Тип Җырманна тепре хәнана кайсан.

–Илсе каятәр пуль, панә сәмаха тытмалла, – терё вәл. Җулталәка яхән пурәнсан йытән суранә тәләнче җәм та шәтрә .

Туҗикпе сунара та сахал мар җүрерём. Мана въл йытӓ-кашкӓртан сыхлатчӓ . Ёмӓрӓ вӓрӓм пулчӓ унӓн.

Кампур пулӓшӓвӓ

Ёне куллен паракан сӓт-турӓх апачӓ ачасене те, ватӓсене те кирлӓ. Пасарта пушмак пӓру туянтӓм. Хакӓ – килӓшнӓ тӓрӓх: сӓт нумаи паракан ёне пулсан укӓсине тепӓр җулхи пасарта тата хушса пама сӓмах патӓм. Кӓршӓ ялти хыҗалти урамра пурӓнакан Каҗӓр Ғитӓр җак сӓнӓупе килӓшрӓ. Пӓрпӓрне пӓлмен җынсем мар, сунарта тӓтӓшах тӓл пулатпӓр.

Тынашка апатне кура хӓл каҗа лайӓх җитӓнчӓ. Ғанталак ӓшӓ еннелле сулӓнчӓ. Ғуркунне сар хӓвел кӓвак тӓперен ывӓнми хӓтрӓ, шалкӓм шыв-шур тапранчӓ. Пӓр кунхине те хамӓн җурӓм хыҗне алӓ җитмен, те такам васкаса килкарти алӓкне уҗӓ хӓварнӓ, Маруҗ урма тухса кайнӓ. Въл юр ирӓлнӓ ыврӓнсенче чӓрӓлме тытӓннӓ симӓс курӓк җине васканӓ ёнтӓ. Кӓршӓри Кавӓрле йытти Кампурпа йӓри-тавра шыраман ыврӓн хӓвармарӓмӓр. Въл та ывӓнма пуҗларӓ. Хамӓн юрать пӓҗҗи вӓрӓм, аптраматӓп. Юлашкинчен Малти урам хыҗӓнчи тарӓн җырма-шырлана җитме шутларӓм.

– Айта, Кампур, малта чуп, Маруҗ йӓрне шыра, – тетӓп. Йыттине хутран-ситрен ӓсан какайӓпе хӓналатӓп. Въл җавӓншӓн тав тӓвасшӓн, мана пулӓшасшӓн пулмалла. Хамран пӓр шит те юлмасть – җырма җӓлкуҗ тапса тӓракан ыврӓна җитремӓр. Кампур теме сиснӓн найкӓшса илчӓ те малалла чупса кайрӓ. Эпӓ те ун хыҗҗӓн вирхӓнтӓм. Пирӓн Маруҗ җырмари лачакана хырӓм таран путса ларнӓ. Хӓй пӓр каҗрах начарланнӓ пек. Пилӓкри вӓрене салтрӓм та пӓрӓва мӓйран кӓкарса сӓтӓрме тытӓнтӓм. Кампур – хӓререн. «Э, капла май җук, – ӓнкарса илтӓм, – эпӓ малалла туртатӓп, йытӓ – хыҗалалла. Капла пӓри пуҗне, тепри хӓрине татса пӓрахӓпӓр».

– Тӓхта, Кампур, – терӓм. – Маруҗ хырӓмӓ айӓнчи пылчӓка чавар, мана кӓмелӓх ыврӓн тӓвар.

Иккӓн часах амбар айне кӓмелӓх пек шӓтӓк турӓмӓр. Пӓру хырӓмӓ айне кӓрсе тӓтӓм та ӓна лачакаран йӓтса кӓлартӓм.

Кӓршӓпе лайӓх пурӓнсан кирлӓ чух унӓн йытти те пулӓшӓть җав.

Хура йытӓ Айта

Урам урлӓ пурӓнакан Микулай мучирен йытӓ җури илсе килтӓм. Унӓн амӓшӓ хура-шурӓ ула, пысӓк. Ку вара кӓмака хӓрӓмӓ пек хуп-хура, пӓр шурӓ пӓнчӓ та җук, анчах җӓмӓ җу сӓрнӓ пек җуталса тӓрать. Урисем малти те, хыҗалти те ухват пек кукӓр: тӓрех паллӓ, кӓске ураллӓ йытӓ пулать. Ун валли чипер ят шыраса тупайманран: «Айта кил, сӓт ёҗ», е сунара кайнӓ чухне «Айта пӓрле, пӓччен җуресен ытла та кичем», – теттӓм. Ёссе җитрӓ. Въл кӓске ураллӓ, анчах пӓвӓпе вӓрӓм йытӓ пулчӓ, «Айта» сӓмаха хӓйӓн ячӓ ыврӓнне хурсах йышӓнчӓ.

Микулай Мучи Ғӓрпӓ ярмӓрккине кайса тӓванӓсем патӓнче тӓватӓ каҗ ыртнӓ. Йытти те пӓрле пулнӓ. Кампур Айта ашшӓне җавӓнта тупнӓ пулмалла.

Айта ёссе җитӓнсен пирӓн пата кӓршӓсем те пыма хӓракан пулчӓҗ Урам алӓкӓн җекӓл сассине илтсенех Айта шыва васкакан ӓтӓр пек алӓк умне шӓлне йӓрсе вирхӓнсе пырать. Сас-си хӓйӓн ытти йытӓсенни евр хам! хам! тенӓ пек мар, җинҗен те вӓрӓммӓн хум-хум! тесе каланӓн илтӓнет. Ғивӓч шӓлӓсемпе йӓм пӓҗҗинчен е җанӓран җаклатсан җилӓмле җыпҗӓнса ларать. Сивӓ шывпа сапсан җеҗ уйӓратӓн ӓна. Ғавӓнпа килкартинче лахханпа шыв тытма хӓнӓхрӓм. Хӓлле пӓртри шыва йӓтса тухатӓп.

Пӓррехинче Айта виҗӓ-тӓватӓ кун җухалса җӓрерӓ. «Йытӓ хӓйне час-часах шывпа сапнӓран мана кӓренчӓ-ши», – теме пуҗларӓм. Айта ун чухне килтен мӓншӓн тухса кайнине пилӓк уйӓхран җеҗ ӓнлантӓм: аҗа шырама кайнӓ иккен.

Пӓр ирхине сурӓх картин хӓвелтухӓҗ кӓтесӓнче Айта җывӓхӓнче виҗӓ хура муклашка ыртнине асӓрхарӓм. Йытӓ вӓсене пӓрерӓн-пӓрерӓн тутипе тӓке-тӓке йӓвантара-йӓвантара

суласа типётет. Мана курсан йынашса сасă пачё: «Ачамсене тивмён-и?» терё пуль. Суккӑрсенчен пӑрерӑшне тухса пӑрахма та алӑ ҫӑкленмерӑ. Чун вӑт. Ыссен, тен, кама та пулсан кирлӑ пулӑ.

Айта ҫав кунтан пуҫласа картана пӑр чӑр чун та кӑртмерӑ. Юрать-ха вӑхӑчӑ кӑркуннене сулӑнма пуҫлани нумаях марччӑ.

Куҫӑсем уҫӑлсан, вӑй кӑрсен виҫӑ хура муклашка картаран тухса таракан пулчӑ. Ёне ҫӑмӑнчен йӑвалана, ҫавраш-калансах ҫитмен мечӑк пек кӑлтӑртатса чулаҫҫӑ вӑсем.

Ҫапла тухса ҫӑренӑ хыҫҫӑн тӑвата-пилӑк кунтан ҫурасем, тем сиснӑ пек, картана таврӑнмарӑҫ, амӑшне туса панӑ йӑвана ырнаҫрӑҫ. Айта та хӑйӑн еҫ ыраӑнне таврӑнчӑ. Кил-ҫурта халӑ тӑваттан хураллаҫҫӑ.

Пӑрремӑш юр ыҫке ирӑлнӑ хыҫҫӑн амӑшне килӑштернӑрен-ши, икӑ ҫурине хамӑр ял-семех илсе кайрӑҫ. Айта виҫӑ эрне пӑр ҫурипе йӑпанса пураӑнчӑ. Ана илме вара ҫырма урлӑ кӑршӑ ялти Сахрун Муҫҫи тракторпах кӑрлеттерсе ҫитрӑ.

– Уҫӑп пичче, сирӑнни пек ӑслӑ йытӑ таврара ҫук тенине илтрӑм. Ҫури те пур терӑҫ, памӑн-и?

Килнӑ хӑна калаҫнӑ май хӑвӑнчен ҫыхӑ кӑларса тыттарчӑ.

– Арӑм хатӑрлесе пачӑ, мӑн пуррине пӑлместӑп.

Чечеклӑ хутаҫра ашпа пӑҫернӑ хуплу тата йывӑҫ ҫинчен тин ҫеҫ татнӑ пек шултра, тӑварланӑ панулми.

Муҫҫа, мӑн хӑтланатӑн, йытӑ ҫурин хакӑ ҫавӑн чухлӑ-и? Тӑнче умӑнче намӑса кӑларатӑн.

Пахчари каюрасене пӑтернӑшӑн те вӑхӑтра тав тӑваймарӑмӑр, ан кӑрен.

Тем ан калаҫ-ха, Муҫҫа. Ун пек еҫре те пулӑшмасан сунарҫӑран мӑн усси?

Муҫҫа тухса каяс умӑн йытта кӑкартам. Ҫурипе илсе кайни Айтана килӑшмерӑ. Вӑл найкӑшрӑ, уларӑ, унӑн тӑксӑм куҫӑсенче куҫҫуль шӑрҫаланчӑ. Ҫури хӑйне евӑр илемлӑ: хӑре вӑҫӑнчи ҫӑмӑ Малти касри Хӑлип Ҫтаппанӑн йыттин ҫӑмӑ пек кӑтра.

Ҫӑрле йытӑ вӑрсе чӑрмантармарӑ, чӑлхесӑр чӑр чунӑн кулянни иртсе кайнӑ-ши?

Ирхине Айтана йӑвинче курмарӑм. Сӑнчӑрӑпе майкӑчӑ – ыраӑнтах. Питӑ меллӑ туртса кӑларнӑ вара пуҫне чӑн ункӑран. Икӑ-виҫӑ сехетрен Айта киле вӑҫтерсе ҫитрӑ, хӑй ыраӑнне йышӑнчӑ. Йытӑ тупӑннипе савӑнса ӑна тутлӑ апатпа сайларӑм, килти еҫе пуҫӑнтӑм.

Кӑнтӑрла ҫитеспе пахчари еҫе вӑҫлесе картишне кӑнӑ чух йытӑ пӑява турткаланине куртам. Малти урисемпе майкӑчне тӑкет. «Мӑн хӑтланать-ха ку?» – тесе ӑна сӑнама тытӑнтӑм. Йытӑ турткалашрӑ-турткалашрӑ те пуҫне майкӑчран туртса кӑларчӑ, унтан алӑк айӑнчен урама тухса ҫырма хӑррипе кӑрше яла ҫул тытрӑ, кивӑ кӑпер еннелле лӑпӑстатрӑ. Эпӑ – ун хыҫҫӑн.

Кивӑ кӑпер урлӑ кӑршӑ яла ҫитме чылай ҫывӑхрах, анчах ҫынсем, ҫӑн кӑпер тунӑран, ун урлӑ ҫӑреме пӑрахнӑ. Эпӑ йытӑ хӑйӑн хыҫҫӑн йӑрленине ан систӑр тесе васкамасӑр утрам. Яла кӑрсен Айта тӑрех Сахрун Муҫҫин ҫурчӑ еннелле пӑраӑнчӑ Кил тӑлне ҫитсен хапха айӑнчен килкартине кӑрсе ҫухалчӑ.

Эпӑ тӑрех ӑнлантам: вӑл ҫурипе ӑмӑртме килнӑ. Юрату туйӑмӑ чӑр чунсенче те вӑйлӑ аталаннӑ. Айта Муҫҫа илсе кайнӑ ҫурипе, тен, ыттисенчен ытларах кӑмӑлланӑ?

Йытта виҫӑ эрне хушши чӑрмантармарӑм, хӑйӑн ҫурипе кайса юраттам, сӑт ҫитертӑр терӑм.

Маттур автан Петик

Картиш тулли тӑрлӑ ыльӑх, кайӑк-кӑшӑк пулсан та автансӑр кил-ҫурт пушӑ, кичем. Мӑн каламалли пур, енчен те вӑл килкартинче сакӑр-тӑхӑр чӑпар чӑх тавра кӑлтӑртатса ҫуресен е ҫатан ҫине хӑпарса ӑсан хыҫҫӑн, вӑҫсе каяс пек, ҫунаттисене ҫатлаттарса пӑтӑм ял илтмелле авӑтсан – мӑн тери илем. Хам астӑвасса нихӑш ҫул та тӑхӑр чӑхран кая усраман. Хӑшӑсем автана ытлашши пыр тесен те чӑхсене куккареккуксӑр пураӑнтарман, унсӑр тунсӑхлаттарман. Автан пулсан чӑхсем те хаваслӑ уткалаҫҫӑ, ҫӑмартисене те шултра тӑваҫҫӑ.

Ҫак тарана ҫитиччен усранӑ кашни автан миҫе ҫул пураӑннипе, унӑн йывӑрашине тата вӑл мӑн тӑслӑ пулнине хӑрам пек хура ҫӑрле ҫывӑрнӑ чух вӑратсан та куҫа хупса каласа пама

пултаратӓп. Пӓр автанне вара нихӓҫан та манас ҫук. Мӓнкӓмӓллӓн, пуҫне каҫӓртса утнӓ чухне вӓл хам ӓсталанӓ пуканран ҫуллӓччӓ. Тӓкӓ асамат кӓпере пек йӓлтӓртататчӓ, уйрӓмах лаштра та пӓч ҫаврака хӓри вун-вун тӓспе ҫуталатчӓ. Пӓрҫа йӓви пек хулан, йӓплӓ-йӓплӓ, кӓтрашкаллӓ хӓрлӓ киккирикне вӓлтӓр-вӓлтӓр тӓк хуплатчӓ, икӓ пысӓк пӓремеч пек аялти киккирикӓсем пӓсехине ҫити усӓнатчӓҫ Урисем вӓрӓм та вӓйлӓччӓ. Пӓрре тапса ярса ҫунаттисемпе хӓлаҫлансан хӓй вунӓ кӓренкене ҫити тайсан та аслӓк тӓррине вӓшт ҫеҫ хӓпарса каятчӓ. Ҫур ҫӓр иртнине сехет пек тӓп-тӓрӓс пӓлтеретчӓ, ирхине кӓршӓсенчен ҫывӓрттарса хӓвармастчӓ. Пускилсен автанӓсем пурте унпа тӓл пуласран хӓраса, пӓрӓнса ҫӓретчӓҫ «арӓмӓсене» пӓрахсах ҫатан карта хыҫне пытанатчӓҫ. Леш касри Пӓчӓк Хӓлип Микулайӓн кӓҫен ачин мӓнукӓн Мӓкӓтен автанӓ ҫеҫ ман Петике хирӓҫ тӓрса пӓхнӓччӓ. Кӓршӓри Унтри арӓмӓ Маюк каланӓ тӓрӓх, вӓл хӓйӓн автанӓ Петикрен ан хӓратӓр тесе ӓна чӓххисенчен уйрӓм апат ҫитернӓ.

Пӓр ирхине манӓн автан, малтанхи кун тулӓ кӓлти турттаракан лавсенчен урам варринне тӓкӓнса юлнӓ пӓрчӓсене каҫченех пуҫтарнӓран-ши, кашта ҫинче ҫывӓрса юлнӓ. Акӓ вӓл ҫунаттисемпе яланхилле ҫат-ҫат! ҫапса картаран чупса тухрӓ те килкарти кунталла сӓнарӓ, чӓххисем курӓнмаҫсе. Вӓл хапха алӓкӓ айӓнчен урама тухма васкарӓ, анчах та чӓххисене унта та тӓл пулмарӓ. Хурт-кӓпшанкӓ шыраса чакаланакан чӓхсене курас тесе ҫырма хӓррине ҫул тытрӓ. Анчах кунта та унӓн ӓҫӓ ӓнмарӓ. Шырани кӓлӓхах улчӓ.

Петик пуҫланӓ ӓҫе ӓнӓҫлӓ вӓҫлес тесе Леш каса ҫитме шуларӓ. Кунта Мӓкӓте автанӓ чӓххисем умӓнче «Ман пекки ялта урӓх ҫук», – тенӓн пуҫне каҫӓртса сарӓлса ҫӓрет, ют автан курсан: «Эсӓ кунта мӓн шыраса ҫӓретӓн, ман чӓхсене астарасшӓн-и-ха», – тесе тӓрех ун ҫине сиксе ӓкрӓ, ӓна хӓлхинчен сӓхрӓ. Петик: «Апла ан чӓрсӓрлан, ӓпӓ хамӓн кӓтиксене шыратӓп, урӓххисем мана кирлӓ мар», – тенӓн пӓрӓнса утма тӓчӓ. Тӓван килӓ ҫывӓхӓнче пулнӓран тата чӓххисем умӓнче паттӓрлӓхне кӓтартасшӓн хастарланнӓ куккарекук чӓнмен хӓнана вӓрӓм сӓмсипе киккирикрен тепре сӓхрӓ. Лешӓ виҫерен тухса пуҫтахланнине кура ырӓ кӓмӓлпа ҫурекекн Петикен те тарӓхӓвӓ капланса ҫитрӓ, вара вӓл кӓске те ҫирӓп сӓмсипе хӓйне тапӓнакана киккирикӓнчен юн пӓрӓхмелле паклаттарчӓ. Кил хуҫине ҫакӓ килӓшмерӓ: мӓнле хӓю ҫитерчӓ-ха пуҫтах автан ӓна хирӓҫ тӓма? Вӓл кӓвӓҫпе хаярлӓхне кӓтартма шуларӓ: чӓнмен хӓнана хирӓҫ сике-сике ҫуйхашрӓ, ӓна урипе тапа-тапа киккириккинчен вӓрӓм сӓмсипе тивертрӓ.

Петик те ют чӓхсем умӓнче намӓса юласшӓн пулмарӓ, хӓйне кӓрентерекенпе ҫапӓҫма пуҫларӓ, пуҫӓнчен вирлӓн парса илчӓ. Акӓ икӓ автанӓте пӓр-пӓрне хирӓҫ тӓрса, шӓрт-тӓке ҫӓклесе сике-сике пӓр-пӓрне урисемпе, сӓмсисемпе тӓк-тӓккеме пуҫларӓҫ. Пӓр самантрах вӓсен тӓк-мамӓкӓ сывлӓша ҫӓкленчӓ. Айккинче пӓхса тӓракан чӓхсемшӓн ҫапӓҫакан автансен вӓйӓ пӓр пекрех курӓнсан та Петик хӓйӓн тӓшманӓнчен ҫӓлрех сикет, вирлӓрех лектерет. Вӓл кашни сӓхмассерен малтан тапӓннӓ автанӓн киккириккинчен юн пӓрӓхтерет. Мӓкӓте автанӓ тем пек чӓрсӓрлансан та нимӓн те тӓваймарӓ, юн сӓрхӓнакан пуҫне аялалла чиксе хӓйне хӓрхенсе пӓхакан чӓхсен умӓнчен вӓтанса чупса иртрӓ пахча алӓкӓ айӓнчен килкартине вирхӓнсе кӓрсе лупас айне пытанчӓ. Петик хӓй ҫӓнтернипе мухтанса, ҫапӓҫнӓ чух тухса ӓкнӓ тӓкӓсем ҫине пӓхмасӓрах пуҫне каҫӓртса, мӓнкӓмӓллӓн килнелле утгарчӓ Вӓл вӓйлине ыттисем те курчӓр-пӓлчӓр тенӓн тӓра-тӓра кӓвакӓн-симӓсӓн, хӓрлӓн-саррӓн ҫуталакан ҫуначӓсене ҫатлаттара-ҫатлаттара авӓта-авӓта илчӓ. Хулӓн сасси тавралӓха саланса яла илем кӓчӓ Петик урам леш енчи ҫырма хӓрринче ятарласа кӓл тӓкакан канавра мунча кӓрекен чӓхсене курсан, савӓнса кайрӓ, вӓсем патне тап-тап! чупса пычӓ.

Пулӓ тытма – пӓвене

Эпӓ пулӓ шӓрпи юрататӓп. Пуллине пӓвене чӓма-чӓма алӓпа тытатӓп. Пирӓн ялта тӓватӓ пӓве. Пур пӓвере те пулӓ туллиех, тытма анчах ан ӓркен. Тухрӓм ҫапла пӓр ирхине пӓве хӓррине, шӓмпӓлт! ҫеҫ сикрӓм шыва. Чӓмпӓлт-чӓмпӓлт чӓмса пулӓсене е хӓререн, е пуҫран яра-яра илетӓп. Шур карасӓ те, сар карасӓ те пур. Пулли вӓтӓ пулсан та часах пӓр шӓтӓк чашӓк тултартӓм. Мана ку сӓра хуранӓпе пулӓ шӓрпи пӓҫерме те, тепӓр ҫатма ӓшаламалӓх та ҫитет.

Ёсе вёслесе пыраттам, пёр пысак җёлен пула мана хурипе шалч! тутарса тивертсе хаварчё.

– Ха, эсё манран кулатан-и? – терём җавна хайхискер. – Пёрех тытатап сана!

Ака ишетёп, ака ишетёп пула хыҗҗан. Ял варринчи пёверен Мирун хушшинчи, малала җульти пёвене, унтан – каялла. Анатри пёвене чашкарса ишсе җитрёмёр. Пула ыванни сисёне пусларё. Вёл, тавалла хәпарна чухне, утакан җын хавартлахеде җеҗ ишме тытанчё. Эпё апа хурирен кап! ярса тытрам.

Мән пула хыҗҗан ишнё вәхәтра шыва лартса хаварна чашакри пуласем йалтах тарса пётнё. Хам пёре те кулянмарам.

– Пёчөкскерсем усчөрех, – терём. – Пысак пуллине ашаласа җисен те җитет мана.

Кәвакал чёппине җални

Пирён ялта Мән Җерем текен ырән пур. Җеремё, җырма-җатра тәрахәнче ырнаҗна пулсан та, пысак ял лаптәкё чухлех ырән йышанать. Атте-анне аставасса, кунта җаран пулна, куракё җулле җын пилёкё, лутра җын чөркүҗсийё таран ешернё. Кунти кулле җуркунне – җурҗерелле, кёркунне кантәралла вёсекен кайак кәвакалсем канма, вай хушма анна, ыванарах панисем хамаш җыранла кулле җу қаҗа пурәнма та юлна. Ял халәхё, эпё аставасса, Мән Җерем җине сәрт-тёмескере юркайса пётсенех сарайёнче-витере хёл қаҗа пурәнса анла анаҗараншан тунсәхланә-тёмсёлнё путек-сураха илсе тухать. Ачи-пәчи чи малтан кунта җапата салтса, пушмак-калуш хывса пускелле ыляса саванать, кәвайт-вучах чөртсе алхасать. Җу қаҗа төкөр пек йалтартатса ыртакан Кәвакал куллинче халь шыв җухенмест.

Җапла пёррехинче, шәрахра, сунара тухса кайрам. Кулё хөрипе иртсе пыратап. Шывра пёр пусләх кәвакал ишсе җурет. Сунарҗа җывхарнине сиссе амашё чёпписене хамаш хушшине пытарчё. Пёри вёсенчен кулё варрине тәрса юлчё. Хавар пелетёр, вёсен кайаксене эпё хамран та ытла юрататап. «Ну, – тетёп, – путать вёт, җалмалла». Хаман җав вәхәтра шыв ёҗес килнипе пыр та типсе ларначчё. Хамран җулле, чөркүҗсинчен лутра хамаша сиркелесе җырана ытрам та шыва лёрплеттерсе ёҗме тытантам. Ёрём, ёрём... Кулёри шыв пёр витре чухлё чакрё, хырам вуник витре кёрекен пичке евер хәпарчё. Кулё типмех пусларё.

– Кәвакал чёппине җалмалли меслет тупрам та, – саванса кайрам хам.

Кулёри шыва ыртса ёҗетёп те юнашар җырмана кайса хәсатәп, шыва ыртса ёҗетёп те – юнашар җырмана...

Җапла, җапата җетёлесрен апа салтсах кунёпе ёҗлерём. Каҗ енне кулёри шыв пысак җын ури пусмаләх ыранта җеҗ юлчё. Кәвакал чёппине типпе калартам.

Җавантанпа кулёре җулла, җуркуннене шута илмесен шыв таме пулчё. Халё унта кайак кәвакалсем канма анмаҗҗё. Эпё хәйсене ыра тунине манчөҗ-ши?